

КОТЕЛ, ЖЕРАВНА И МЕДВЕН В КУЛТУРНАТА КАРТА НА БЪЛГАРСКАТА МЕМОРИАЛНА МУЗЕЙНОСТ



Вера Бонева

В памет на професор Велко Тонев

Град Котел и селата от прилежащата му котловина са открояващи се средища на българския културен, обществен, стопански и образователен вървеж през епохата на Възраждането (Станчев 1963; Тонев 1993; Таскова 2006). В следосвободенския период те запазват своя уникален облик, но демографската, икономическата и социалната им жизненост намаляват, поради относителната им отдалеченост от основните административни и логистични средища на тогавашна България – София, Пловдив, Русе, Шумен. Въпреки това, Котленската долина успява да съхрани уникални късове от вещественото и невеществено богатство на българите и да го предоставя на всяко едно от следващите поколения, включително и на младите хора от XXI век и от дигиталната епоха. Една от причините за сравнително добрата положеност на културното ни наследство от този регион на картата на днешна България е наличието на три архитектурни и исторически резервата в Котленския край – Котел, Жеравна, Катунце, създадени съответно през 1960, 1964, 1988 г. (МК; Стамов 1976). Независимо от промяната на нормативната уредба след влизането в сила на настоящия Закон за културното наследство (2009 г.), трите резервата запазват режимите на своя специален статут, а грижите за архитектурните обекти, историческите комплекси и за нематериалното наследство са част от задълженията на местните общини и кметства, както и на областната администрация в Сливен. Подчертано отстранени през последните десетилетия от политиките на централна администрация за развитие на културните структури и пейзажи, трите резервата съхраняват и обогатяват облика си основно благодарение на местна инициатива и гражданска активност. Ярък знак за визираната тенденция е Фестивалът на фолклорната

носия, организиран ежегодно от неправителствени организации и търговски дружества в село Жеравна (Фестивал).

Спецификата при опазването на културното наследство в Котленския край към момента произтича от осезаемото състояние на относително слабо демографско и стопанско развитие на региона. В инфраструктурата на Община Котел са включени 22 населени места с общ брой на населението малко под 20000 д. С изключение на Котел, Градец и Ябланово, всички останали селища са малки села с население от по няколко стотин жители. По данни на Националния статистически институт Община Котел има 18161 жители към април 2019 г. 5186 от тях живеят в град Котел, а останалите са в селата. Резерватът Катунце е с 26 постоянни жители, Жеравна с 413, а Медвен с 212 (НСИ). Асиметрична е и структурата на местната икономика, която според Плана за развитие на Община Котел за периода 2014–2020 г. разчита основно на селско и горско стопанство, туризъм, търговия и услуги (План).

Според действащото в страната законодателство, Котел попада в категорията на общини със затруднено социално-икономическо развитие. Икономическите показатели на общината не са особено окуражаващи. Тази констатация е валидна и за повечето от съседните общини – Антоново, Омуртаг, Върбица, Сунгурларе, Стралджа. За разлика от изброените средищни селища обаче, Котел и прилежащата му община имат предимството да разполагат с разпознаваемо и относително добре обгрижвано през последните 50 години културно наследство от епохата на Възраждането. Споменатата особеност би могла да осигури значими предимства на региона – както с оглед развитие на културния туризъм, така и по посока създаване на още по-атрактивен имидж на планинското градче и на селата около него. В логиката на представените съждения настоящата интерпретация на мемориалната музейност в Котел, Жеравна и Медвен има както констативна, така и инструктивна насоченост. Откроявайки значимите топоси и артефакти, свързани с историческите личности и събития, търся не само устоите на тяхната историографска значимост, но и измеренията на връзката им с бъдещото състояние на местната културна, образователна и социална инфраструктура.

Обект на настоящия наратив са историческите музеи, интерпретиращи открояващи се личности с национално значение чрез самостоятелен обект или постоянна експозиция. При все че Котел и близките до него населени места са дали на националното ни развитие десетки значими фигури, предмет на специална музеефикация са само пет от тях – епископ Софроний Врачански (1739–1813), Георги Стойков Раковски (1821–1867), Сава Филаретов (1825–1863), Захарий Стоянов (1850–1889) и Йордан Йовков (1880–1937). Първите двама са представени с обособени експозиционни пространства в Пантеона на възрожденците в Котел. Сава Филаретов и Йордан Йовков са предмет на музейни разкази в родните им къщи в Жеравна, а Захарий Стоянов е обект на въздействащ наратив, подреден в семейната къща на влиятелната фамилия, намираща се в центъра на село Медвен. И петте визирани топоса на културната памет се управляват и поддържат от Исторически музей – Котел – общински културен институт с разгърната структура и мащабна дейност, върху които се спирам по-подробно в края на настоящата статия.

Експозициите, посветени на епископ Софроний Врачански и на Георги Стойков Раковски, са създадени в специално построена за мемориални цели сграда на Пантеона на котленските възрожденци, издигната в центъра на историческото градче през 1981 г. (Радева 2006). С необемното си, но внушително присъствие в уютната урбанистичната среда кубистичното здание на музея създава и налага внушението за хармонично, но и „тежко“ присъствие на ярките котленци в местната, регионална и национална история. В интериорната част на обекта това внушение е подплатено с убедителен музеен наратив, включващ подбрани оригинални артефакти и въздействащи допълнителни материали – изображения, текстове, копия, макети, художествени творби и др. Необемният, но открояващ се кът, посветен на епископ Софроний Врачански, представя образа на магнетичния архиерей ведно с екземпляр от популярната му книга „Неделник“. Икона, създадена от местни майстори, задава и важния фактически маркер, отнасящ се до канонизирането на епископа за светец през 1964 г., последвано от още по-настойчиво разпространение на култа към него – не само граждански, но и църковен. По-скоро символното, отколкото фактическо присъствие на артефактичност от-и-за Епископа е предопределено от практическото отсъствие на оригинални предмети, свързани с дейността му, запазени в родния Котел. При все това запомнящият се образ на първия модерен български писател е средищен елемент на въздействената, макар и вече остаряла като концепция и подредба постоянна експозиция на Музея на възрожденците в Котел.

Съществено място в постоянната експозиция е отделено на предстоятеля на революционните духове Георги Ст. Раковски. Делото му е реконструирано чрез текстове, илюстрации, документи и необемни, но въздействащи артефакти – личния дневник, личното оръжие и ковчежето, в което костите му пристигат в Котел през 1942 г. Вградеността на бунтовника в литературата и изкуството също е открито по разбираем за почитателите на националната ни история начин. Специално място в представителната мраморна сграда заема саркофагът с костите на възрожденеца. Траурният плащ, вечният огън, кръстът и сабята са символните носители на знанието и посланието за подвига и саможертвата в името на националния идеал. Бронзовата скулптура „Пиета“ на Димитър Бойков търси българските възрожденски паралели на библейския сюжет за свалянето от кръста на мъченика, загинал в неравна битка със силите на мракобесието и обскурантизма. Цялостното внушение на Пантеона в Котел припомня факта, че Георги Стойков Раковски е най-популярният български революционер в периода до Освобождението от османско владичество. Революционер, който не само с делата си приживе, но и със заветите и с книжовните си послания е ключов персонален фактор за консолидиране на националната енергия около стожерите на въоръжения бунт, държавната самостоятелност и националното достойнство. Своеобразно продължение на Пантеона в Котел са и монументалните паметници на Георги Раковски и другите влиятелни възрожденци, разположени в планинското градче (Радева 2002).

Пантеонът на възрожденците е само един от компонентите в системата от културно-исторически обекти, оформящи облика на архитектурния и исторически резерват „Старинен Котел“. Резерватът е създаден с правителствен

акт през 1960 г., който е потвърден с устройствен акт на Комитета за култура от 1982 г. (Държавен вестник, бр. 101 от 1982 г.). В териториално отношение резерватът включва възрожденската част на селището, както и двата православни храма, останали незасегнати от унищожителния пожар, съсипал Котел през юли 1894 г. Повечето от възрожденските къщи, които се включват в резервата, се намират в квартал „Галата“. Те са от типа Камчийска къща – еднокатни и двукатни – изградени от камък и дърво и богато орнаментирани с дърворезби. Най-забележителните на споменатата архитектура са Кьорпеевата къща и Галатанското училище. Те са музейфицирани и също са част от структурата на Исторически музей – Котел (Стамов 1973а; Стамов 1976).

Статут на резерват има и историческото село Жеравна, което се намира на 12 км. от общинския център. Резерватът е създаден с административен акт през 1964 г., който и при режима на действащия Закон за културното наследство запазва своята правна сила. Особеност на устройствения режим на резервата е, че цялото село попада в неговия обхват – обстоятелство, което е благоприятно за развитие на културни и туристически дейности, но създава ред пречки пред урбанистичното и архитектурно-строителното развитие на възрожденското селище (Димитров 1956; Славов 1965; Стамов 1971; Няголова 2003). Като цяло обаче, кметството на селото и Община Котел се справят успешно с изброените предизвикателства, което е предпоставка за разширяване популярността и атрактивността на Жеравна в регионален, национален, а и в международен план (Цонков 2014). Маркер за посочената тенденция е фактът, че през последното десетилетие Жеравна е и селището с най-силно развита и с най-привлекателна туристическа инфраструктура в цялата община.

В центъра на Жеравна е разположена къщата на Сава Филаретов – мемориален музей с голямо историческо и архитектурно значение. Видният просвещенски деятел, който е поставил началото на модерното образование в Шумен и в София, е роден в този дом и го е напуснал в ранната си младост. Независимо от това, Филаретовата къща е съхранила следи от неговата интелектуална и обществена дейност. Тя е и сред малкото възрожденски къщи от XVIII век, за които има запазени писмени документи, свидетелстващи за собственическите отношения и за поддържането ѝ през вековете. Стефан Стамов отнася изграждането на къщата към началото на XVIII век, като изрично прави уговорката, че тя е разширявана и реконструирана и през XIX век (Стамов 2006). Последната реставрация на Филаретовия дом е от началото на 80-те години на миналото столетие. От това време датира и музейфикацията на обекта. Сред най-въздействащите елементи на архитектурното бижу са интериорните дърворезби, които опасват буквално всеки елемент на обзавеждането – врати и прозорци, полици и долапи, прозоречни решетки, корнизи и тавани. Майсторски изработеният се домашен иконостас ни връща към устоите на българското битово православие, припомняйки с посредничеството на символи и знаци дълбоката прикрепеност на жеравненското семейство към изконните ценности, наследени от деди и прадеди. В общия план на етнографската реконструкция Филаретовата къща е един от най-примамливите и автентични по внушенията си възрожденски музеи в Жеравна и региона.

Основната част от експозиционното пространство в Къща музей „Сава Филаретов“ е уплътнено с автентични жеравненски предмети на бита – мебели, домашен текстил, посуда, икони, лични вещи. По убедителен начин е реконструирано битието на възрожденското семейство от XIX век. Немногобройни артефакти представят жизнения път и личностното развитие на възрожденеца. В импровизирания му работен кът, подреден в една от стаите, се засилва реминсценцията за учителя, чието всекидневие е било изпълнено с рутината на книжовните занимания. Припомнени са основните му книжовни дела, както и приносите му за развитието на Просвещението. Музеят определено би спечелил, ако осигуряваше повече информация на своите посетители за Сава Филаретов – един деец, чиято биография е пълноценно документирана и проучена и чието присъствие в пространството на възрожденските културни и политически общувания е запомнящо се и трайно.

В Жеравна се намира и родната къща на Йордан Йовков, която е музеифицирана през 1957 г. Тя е разположена на висока площадка в махала „Голо бърдо“, от която се разкрива приказна гледка към Балкана. По своя архитектурен тип сградата е приземна талпена жеравненска къща. През 1978 г. е обявена за архитектурно-строителен паметник с национално значение (културна ценност, според актуалната терминология). Като цяло непретенциозното жилище се вписва по неповторим начин в природната среда, а широкият двор подсилва усещането за простор и за пряка връзка с околните поляни и хълмове. Изградена е през XIX век, но носи особеностите на типичната жеравненска архитектура от предходното столетие. Едноетажна, хоризонтално разгърната, Йовковата къща е свидетелство за бита на незаможно семейство, което обаче е здраво привързано към местни традиции и локални стопански практики. И чийто най-известен представител е оставил дълбока резка в културата на българския XX век.

В цялото пространство на дома е възстановен интериор, близък то този, в който е израснал писателят. Битовите предмети са оригинални, но единици от тях са били част от всекидневието на семейството на Йордан Йовков. Независимо от това, усещането за потопеност в художествените светове на изкусния разказвач е осезаемо. То се поддържа от сбирката с ранни издания на Йовкови книги, от снимки и факсимилета на документи. Географската карта на селото с обозначени местата, вградени в „Старопланински легенди“, е ценно градиво за задълбочено проникване в творческите светове на писателя. Визуализациите и текстовете са премерени, но уместни и информативни. Старите жеравненски килими уплътняват усещането за домашен уют и топлина. Усещане, което по естествен начин посетителят свързва с духа и посланията на „Старопланински легенди“.

В центъра на пространния двор стои бронзов паметник на Йордан Йовков – приседнал, замислен, с лице, обърнато към родния дом. Къщата има висок образователен и естетически заряд. Тя визуализира Йовковия свят ненаатрапчиво и въздействено – чрез подбрана вещественост и постигнат баланс между хармоничната социална среда и омайната природа, в чиито гънки се е формирал един от най-лиричните български писатели. Музеят се вписва по незабравим начин в лиричното възрожденско излъчване на архитектурния и

исторически резерват Жеравна. Предстои обаче по-настойчивото му социализиране, както и масовизиране на образователните посещения на ученици и студенти в родния дом на Йордан Йовков. Слабата видимост на Йовковата къща в Интернет също е слабост на рекламните стратегии на екипа, която подлежи на бъдещо коригиране. По-интензивни би трябвало да бъдат и експертните прояви, свързани с твореца – срещи на учени, кръгли маси, научни конференции. Добър модел за подобен подход задава проведената през 2007 г. и останала единствена научна конференция за Йордан Йовков с домакин музеите в Жеравна и Котел (Сарандев 2007).

Без да има статут на архитектурен резерват, село Медвен също е съхранило възрожденския дух и високи образци на традиционната народна архитектура (Дичински 1980; Чомаков 2012). В централната му част се намира и музеят на един от най-значимите обществени, политически и литературни дейци от 80-те години на XIX век – Захарий Стоянов. Той не е устроен в родната къща на писателя (която също е съхранена), а в семейния имот, закупен от неговата съпруга – Анастасия Обретенова, след смъртта на Захарий Стоянов. Целта на тази инвестиция е била да не се прекъсва връзката на семейството с родното село на твореца. В средата на миналото столетие къщата с големия двор и няколко прилежащи стопански постройки е одържавена, а по-късно и музеефицирана.

Къщата музей „Захарий Стоянов” в село Медвен е архитектурна ценност с национално значение. Тя също се администрира от Исторически музей – Котел. Отворена е за посетители през 1978 г. след основна реставрация. На първия етаж е възстановен типичният семеен бит на средно заможно медвенско семейство от XIX век. Материалите са автентични, но по-голямата част от тях са предоставени от други фамилии, живеещи в над 140-те медвенски къщи със статут на архитектурни забележителности от епохата на Възраждането. Етнографската част от експозицията е богато уплътнена с вещи, мебели и тъкани, присъщи на местния бит и е отлично поддържана.

Личността на Летописеца е предмет на музейния разказ на втория етаж, където биографичните данни са представени чрез текстове и снимки. Изрично е открояна връзката на Захарий Стоянов с родното му село. Реликвена стойност имат дрехите и другите лични вещи на общественика, дарени от негови наследници. В основния музеен фонд се включват 306 единици, сред които автентични писма, предмети, първи издания на книги и вестници и др. Във фонда има и материали за семейството, както и ценности, свидетелстващи за влиянието на общественика върху бурното развитие на България в първото десетилетие след Освобождението.

Открояващ се знак за респекта на поколенията пред Захарий Стоянов е неговият гранитен паметник, разположен в близост до къщата музей. Бронзов бюст на твореца стои и в просторния двор на музейната къща. Макар и отдалечен от оживените пътища на културния туризъм, домът на Летописеца е сред обичаните и посещавани музеи на исторически личности в Сливенския край. Предстои по-упорното му популяризиране в публичното пространство и обвързването му с образователните екскурзии на българските ученици и

студенти, които се реализират в Котленско и другите селища, разположени в гънките на Източна Стара планина.

Общият поглед върху визираните мемориални обекти в Котел, Жеравна и Медвен свидетелства за позитивна концентрираност на овеществен и монументализиран чрез методите на музейната комуникация спомен за петима значими творци и общественици, произлезли от този край на България – епископ Софроний Врачански, Георги Стойков Раковски, Сава Филаретов, Захарий Стоянов и Йордан Йовков. Ведно откритите петима българи, Котел и котленско пазят и паметта за още ред влиятелни възрожденски лидери – д-р Петър Берон и архимандрит Неофит Хилендарски-Бозвели, Анастас Кипиловски и Гаврил Кръстевич, Георги Мамарчев и Иван Кишелски, Стефан Богориди и Стафан Изворски. Бележещи едни от най-високите върхове на българския политически кипеж в предосвободенската епоха и на литературната ни традиция от XIX и XX век, изброените личности са ярко свидетелство за творческия потенциал на българската нация, която във времената на преход отглежда лидери с произход от редови (обикновено) средно заможни семейства, натоварва ги с разнопосочни очаквания и многобройни функции и ги калява с тежки препятствия и непомерни предизвикателства.

След като са оставили своя дан в публичното битие на сънародниците си, част от видните котленци са музейфицирани чрез традиционни за българската култура форми – пантеон, къща музей, постоянна експозиция, паметник. Относително отдалеченият от времето на дейността на всеки един от тях период на музейфикацията е отложил върху паметта за петимата видни българи единични легенди и частични асиметрии във възприемането и интерпретацията. Културната памет ги е понаместила в руслото на своите съдържателни и ценностни подредби. Необемните оригинални артефакти са обилно премесени с допълващи материали, монументални паметници, печатни издания, художествени творби, вторични и третични източници. Всичко това е направило мемориалните музеи в Котленския край още по-привлекателни за публиките и още по-близки на нагласите и очакванията на съвременниците.

Тук разбира се не бихме могли да подминем необходимостта от обновяване на част от експозициите и от реставрационни дейности върху всеки един от описаните архитектурни обекти. Вграждането на дигитални компоненти в музейните пространства би привлякло повече млади посетители. Полезна перспектива в развитието на анализирания мемориални музеи би било и по-активното им полагане в каналите на интернет комуникацията. Предстои и уплътняването мрежовите отношения в културния сектор – както със сродни институции на паметта, така и с други структури с близка функционалност – библиотеки, читалища, неправителствени организации, училища, медии, творчески съюзи.

В контекста на перспективите пред развитието на мемориалните музеи в Котленския край е полезно да се върнем към откритото в началото на статията обстоятелство, свързано с модела на управление на музейните обекти, недвижимите ценности и на трите исторически резервата в Община Котел. Както споменах неколkokратно, основната дейност по опазване на

материалното и нематериално възрожденско наследство в региона се осъществява от Исторически музей – Котел. Музеят е общински културен институт, разчитащ както на финансиране от местната община, така и на държавна субсидия за делегирани дейности. Възникнал в края на миналия век като сбирка от книги, документи и артефакти за местната история и култура, Котленският музей е едно от значимите локални средища на историческото знание за Българското възраждане. След като през 50-те години идеята за създаване национален музей на Възраждането в планинското градче се оказва нереализуема, от 1960 г. до наши дни Котленският исторически музей развива всички присъщи на мисията си дейности, съумявайки не само да опазва скрижалите на възрожденското наследство, но и постъпателно да разширява обхвата на своите звена и инициативи.

Към момента Исторически музей – Котел има в структурата си девет отделни обекта, разположени в три населени места – общинския град, Жеравна и Медвен. Извън споменатите звена, екипът е отговорен също за Галатанското училище (Музей на котленския килим), Къорпеевата къща и Къщата на Руси чорбаджи – етнографски експозиции, и Художествената галерия, разположена във възрожденското училище в село Жеравна. До голяма степен и отговорността за трите възрожденски резервата – Котел, Жеравна и Катунце, също тежи основно върху екипа на Музея. Основните дейности се реализират от 35 щатни служители – експерти и неекспертен персонал. Институцията се финансира от държавния бюджет с 18 субсидирани бройки (за 2019 г.), от Община Котел и от собствени приходи. Собствените приходи се реализират основно от входни такси. Проектната активност е относително слаба и по тази причина допълнителните приходи са доста ограничени. Справка с отчета за изпълнение на бюджет 2018 г. показва, че Исторически музей – Котел е получил 291388 лв. държавна субсидия, а от общината е получил 98010 лв. Разходите са симетрични на приходите, като основната част от тях се разпределят във Фонд „Работна заплата“. Музеят не ползва системата на делегирания бюджет и приходите от дейността му постъпват директно в общинския бюджет. По тази причина мотивите за осигуряване на допълнително финансиране от дейност на екипа не са високи. Специфични неблагоприятния произтичат и от подчертано ниските заплати на служителите – 600-700 лв. месечно, което вторично зарежда системата с демотивация на част от служителите и отсъствие на творческа енергия за промени.

Въпреки описаните асиметрии в модела на управление и финансиране на Исторически музей – Котел, петте мемориални музея, трите резервата и всички останали структури, свързани с културното наследство, се обгрижват като цяло отговорно и компетентно. Експертите изпълняват и допълнителни дейности по културния календар на града и общината, по опазване на религиозното наследство и по поддържане системата на нематериалното културно наследство на Котленския край. Музеите и другите звена на историческата памет се радват на нарастващ интерес в полето на националните културни и образователни общувания, а споменът за видните котленци запазва ролята си на важен стожер на националната идентичност.

ИЛЮСТРАЦИИ

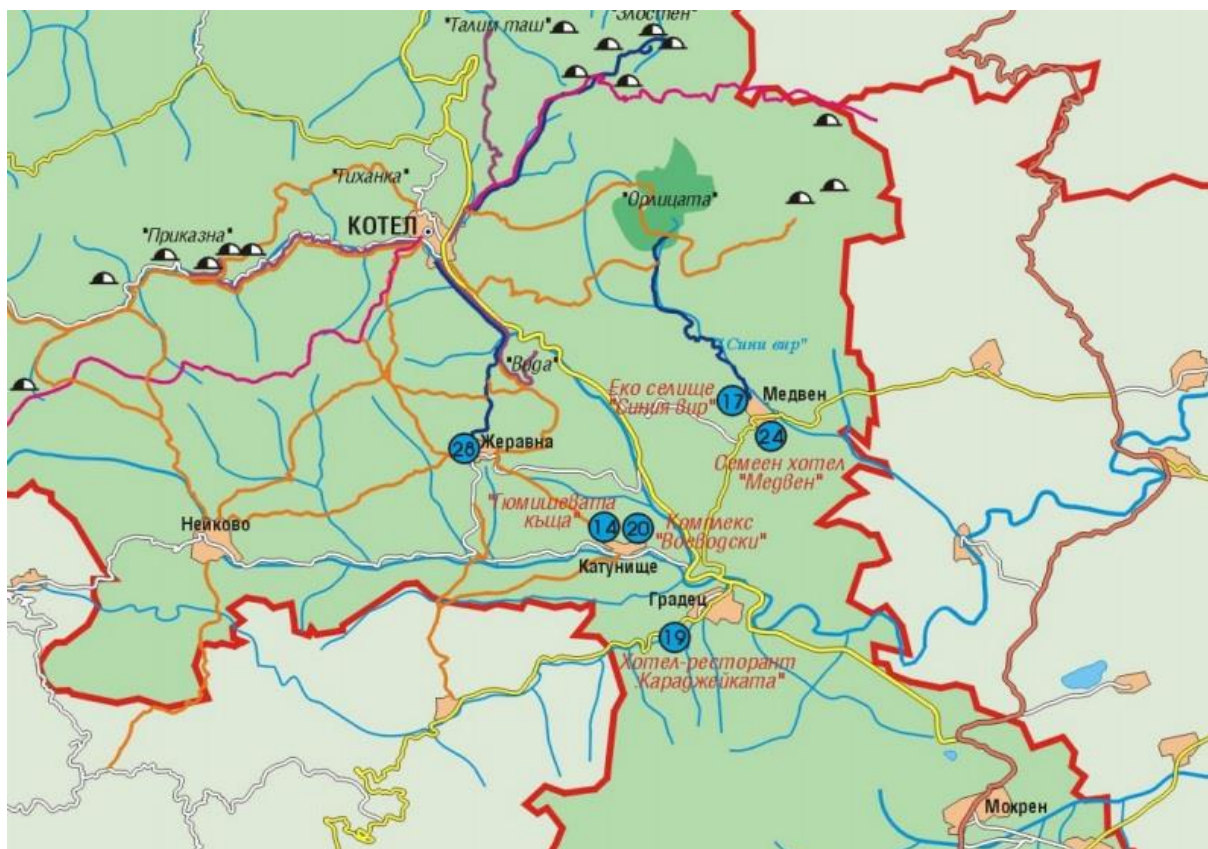
Ил. 1 Котел, Жеравна и Медвен в културната карта на българската мемориална музейност





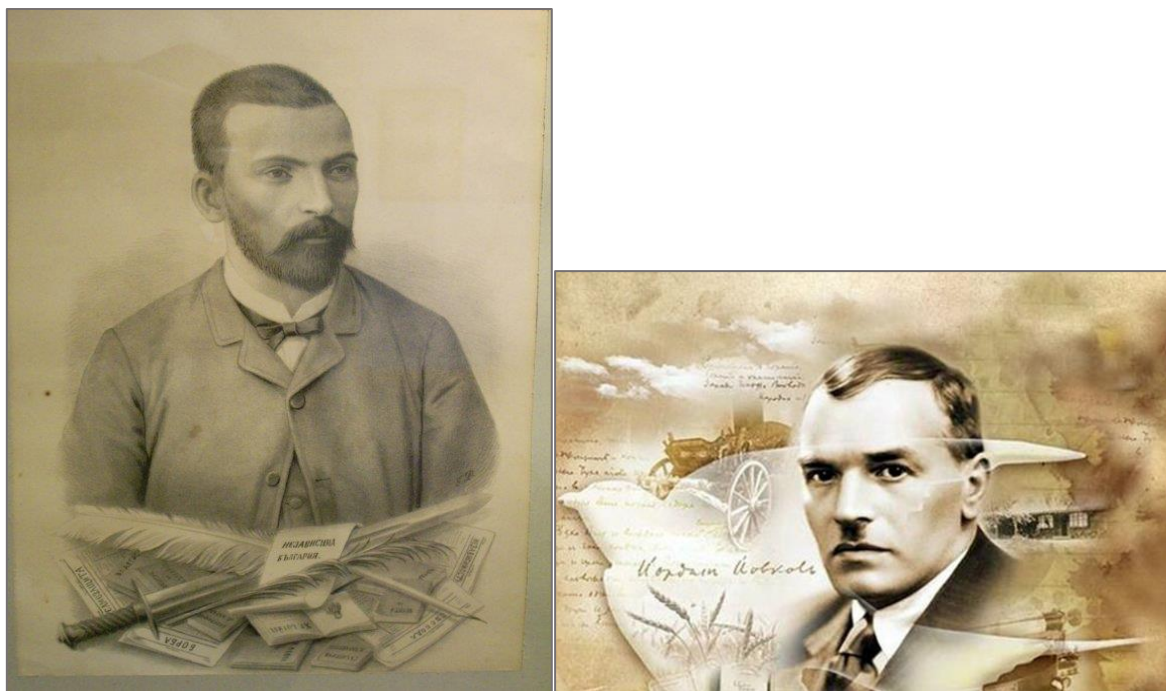
Ил. 2 Място на разказа: Община Котел



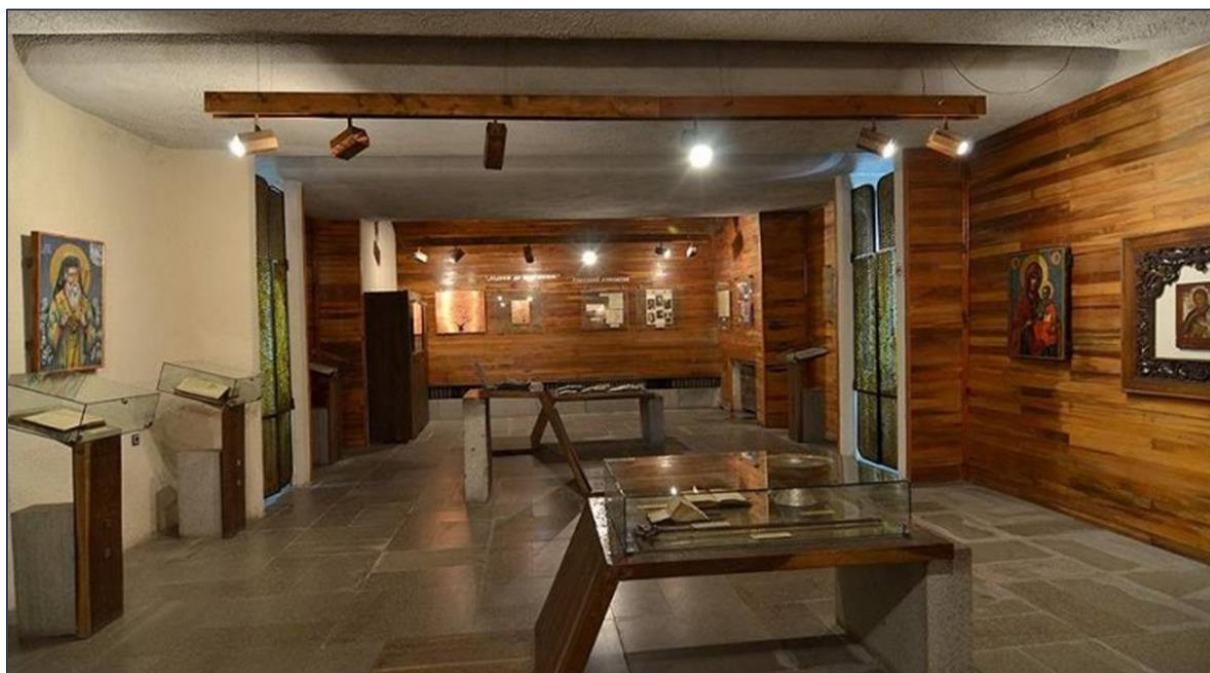


Ил. 3 Пет исторически личности са представени в четири постоянни експозиции – всички част от структурата на Исторически музей – Котел





Ил. 4 Експозиция „Котленски възрожденци“





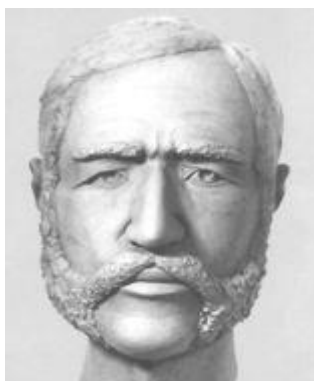
Ил. 5 Къща музей „Захарий Стоянов“ в село Медвен

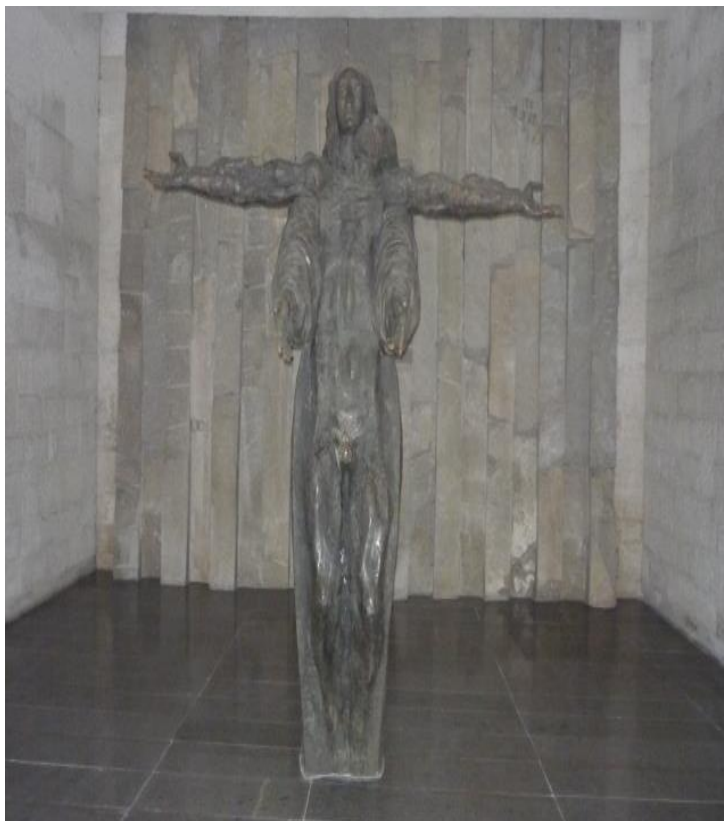






Ил. 6 Пантеон на Георги Ст. Раковски – реликти





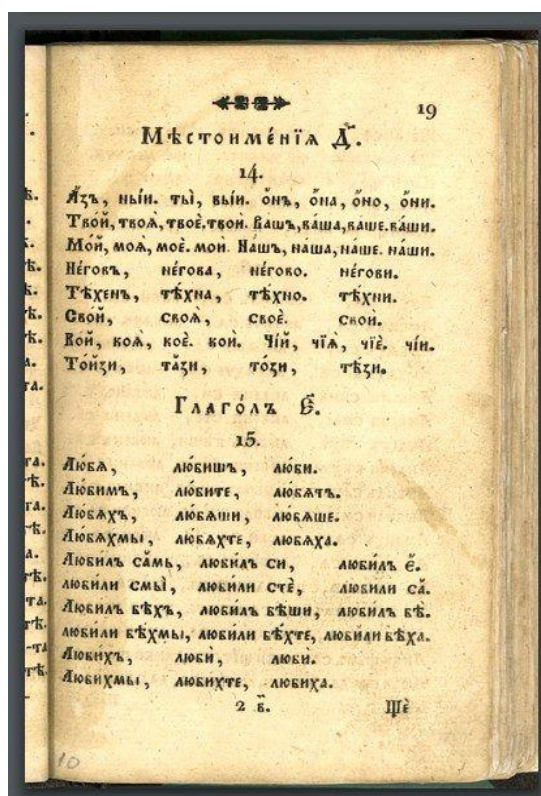
Ил. 7 Музеят в Котел посреща ученици от Начално училище „Свети Софроний Врачански“ във Враца



Ил. 8 Къща музей „Сава Филаретов“ в Жеравна

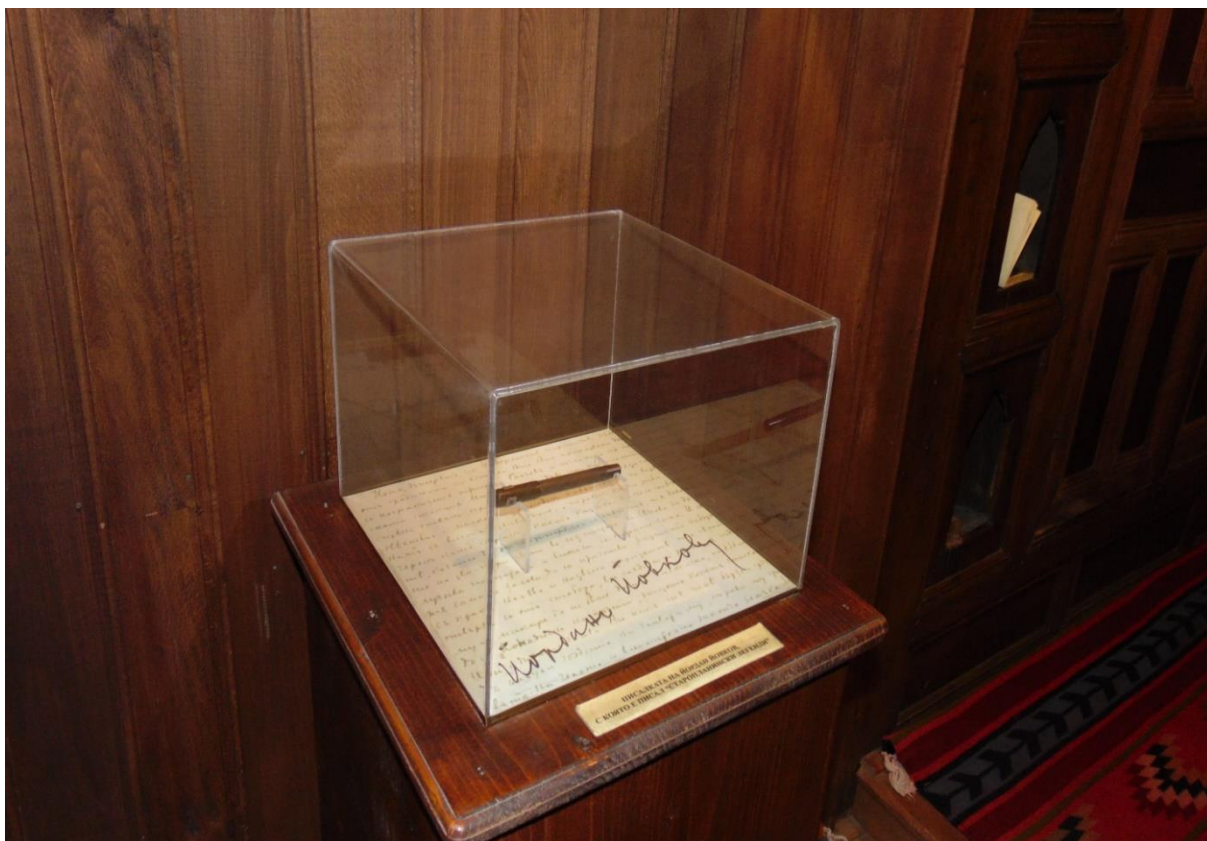


Ил. 9 „Щото не щеш да ти струват другите, нито ти да го струваш на другите.“
Петър Берон. „Буквар с различни поучения“. 1824.



Ил. 10 Музеят на Йордан Йовков в Жеравна





Ил. 11 Извлечение от финансовия отчет на Община Котел за 2018 г.

	код на дейността	РАЗХОДИ В ДЕЙНОСТТА ПО ЕЛЕМЕНТИ	Държавна дейност	Местна дейност	Дофинансирана дейност	ВС.	Държавна дейност	Местна дейност	Дофинансирана дейност	ВС.
§	739	"Музей и художалерия с нац. и регионален характер"								
01-02-05	Трудови разходи за персонал		263 017		75 788	338 805	256 046		69 314	325 360
10-00	Издръжка		35 406		20 981	56 387	35 342		20 963	56 305
19-00	Платени данъци, такси и административни санкции				1 560	1 560			1 553	1 553
40-00	Стипендии					0				0
42-00	Текущи трансфери, обезщетения и помощи за домакинствата					0				0
42-14	Обществен и помощи по решение на общинския съвет					0				0
43-00	Субсидии за нефинансови предприятия					0				0
45-00	Субсидии на организации с нестопанска цел					0				0
46-00	Разходи за членски внос и участие в нетърговски					0				0
51-52-53-54-55	Капиталови разходи				31 000	31 000			6 180	6 180
00-98	Резерв за непредвидени и неотложни разходи					0				0
		ОБЩО РАЗХОДИ	298 423	0	129 329	427 752	291 388	0	98 010	389 398

	код на дейността	РАЗХОДИ В ДЕЙНОСТТА ПО ЕЛЕМЕНТИ	Държавна дейност	Местна дейност	Дофинансирана дейност	ВС.	Държавна дейност	Местна дейност	Дофинансирана дейност	ВС.
§	740	"Музей и художалерия с местен характер"								
01-02-05	Трудови разходи за персонал			77 800		77 800		67 531		67 531
10-00	Издръжка			14 495		14 495		14 306		14 306
19-00	Платени данъци, такси и административни санкции			300		300				0
40-00	Стипендии					0				0
42-00	Текущи трансфери, обезщетения и помощи за домакинствата					0				0
42-14	Обществен и помощи по решение на общинския съвет					0				0
43-00	Субсидии за нефинансови предприятия					0				0
45-00	Субсидии на организации с нестопанска цел					0				0
46-00	Разходи за членски внос и участие в нетърговски					0				0
51-52-53-54-55	Капиталови разходи			3 300		3 300		1 800		1 800
00-98	Резерв за непредвидени и неотложни разходи					0				0
		ОБЩО РАЗХОДИ	0	95 895	0	95 895	0	83 637	0	83 637

Ил. 12 Сайт на Музеите в община Котел



ИЗТОЧНИЦИ

Печатни

- Димитров 1956:** Захарий Димитров. Дърворезбената украса в къщата на Руси Чорбаджи – с. Жеравна, Котленско. София: БАН, 1956.
- Дичински 1980:** Атанас Дичински. Медвен. Краеведчески очерк с маршрути. София: Издателство „Медицина и физкултура“, 1980.
- Няголова 2003:** Ана Няголова. Родовата памет на Жеравна. Краеведчески бележки. Сливен: Издателска къща „Жажда“, 2003.
- Радева 2006:** Светла Радева. Котел – град на великани. Стара Загора: Издателска къща „Кота“, 2006.
- Радева 2002:** Светла Радева. Ръкотворни паметници на Раковски в Котел. // Годишник на Общобългарския комитет „Васил Левски“. Българско Възраждане. Идеи. Личности. Събития. Кн. 4 (2002), с. 378–380.
- Сарандев 2007:** Научна конференция, посветена на Йордан Йовков, [Жеравна, 19–22 септ. 2007 г.]. // Ново време: месечен преглед на умствения и обществения живот. LXXXII, 12 (2007), с. 89–114.
- Славов 1965:** Атанас Славов. Жеравна [Исторически очерк]. София: Издателство на Отечествения фронт, 1965.
- Станчев 1963:** Стефан Станчев. Котел. София: Издателство на Отечествения фронт, 1963.
- Стамов 2006:** Стефан Стамов. Архитектурата на старите български селища. София: Издателство „Бет Принт“, 2006.
- Стамов 1971:** Стефан Стамов. Архитектурата на Жеравна. София: Издателство „Техника“, 1971.
- Стамов 1973:** Стефан Стамов. Архитектурното наследство на Котел. София: Издателство „Торграфик“, 1973.
- Стамов 1976:** Стефан Стамов. Котел, Медвен, Катунище: Възрожденска архитектура. [Албум]. София: Издателство „Септември“, 1976.
- Стамов 1973а:** Стамов, Стефан. Стариот Котел. [Албум]. София: Издателство „Септември“, 1973.
- Таскова 2006:** Вера Таскова. Котел. Варна: Издателство „Славена“, 2006.
- Тонев 1993:** Велко Тонев. Котел през Възраждането. София, 1993.
- Цонков 2014:** Атанас Цонков. Жеравна – благословена българска светиня. Сливен: Издателска къща „Жажда“, 2014.
- Чомаков 2012:** Христо Чомаков. Миналото на село Медвен и медвенските родове. Сливен: Издателска къща „Жажда“, 2012.

Дигитални

- Музеи Котел:** Музеите в Община Котел – muzeum-kotel.com
- НСИ:** Национален статистически институт – www.nsi.bg
- Жеравна:** Официален сайт на Жеравна – www.jeravna.com
- МК:** Официален сайт на Министерството на културата – mc.government.bg

Община Котел :Официален сайт на Община Котел – *kotel.bg*

План: Общински план за развитие на Община Котел за периода 2014 – 2020 г. –*strategy.bg*

Фестивал: Фестивал на фолклорната носия в Жеравна – *www.nosia.bg*

Терени

Всички анализирани в настоящата статия музеи и резервати съм посетила лично и на място съм провела беседи с уредници, екскурзоводи и с посетители. Част от информацията получих от Исторически музей – Котел, като данните, отнасящи се до общите параметри на институцията са верифицирани и чрез консултиране с официални документи на Министерството на културата и Община Котел.

The Town of Kotel and the Villages of Zheravna and Medven in the Museum Fields of the Bulgarian Cultural Memory

Vera Boneva

In the municipality of Kotel a number of important heritage sites are located – nine museum objects and three architectural and historical reserves – Old town of Kotel, and old villages Zheravna and Katunishte. They are mainly connected with the Bulgarian Revival period – 18th and 19th century. The local heritage system is run by the History Museum of Kotel. In the article only five cultural heritage topoi are highlighted – memorial museums dedicated to five eminent national figures – bishop SofroniyVratchanski, Georgi Stoykov Rakovski– revolutionary leader, Sava Filaretov – public figure and teacher, Zahariy Stoyanov – public figure and writer, and YordanYovkov – writer. Memorial museum, connected to these leaders, are described in detail, indicating strengths and opportunities to improve their operations. The place of the memorial museums in Kotel, Medven, and Zheravnain the Bulgarian cultural landscape is outlined in a well-meaning and constructive way. Some prospects for future development in the changing contemporary social environment are suggested. An expectation for a closer fit in the higher floors of the future cultural development lives in the text and in my overall idea of the Bulgarian future cultural development.